

## **FC 01 NEDRE DALÄLVEN OCH BILLUDDEN OMRÅDE AV RIKSINTRESSE FÖR FRILUFTSLIV I UPPSALA LÄN**

### **Datum:**

2014-02-28

### **Riksintresset berör flera kommuner:**

Heby kommun (0331)

Tierps kommun (0360)

Älvkarleby kommun (0319)

### **Area: 21 840 ha**

Heby kommun land: 5 220 ha

Heby kommun vatten: 2 450 ha

Tierp kommun land: 4 260 ha

Tierp kommun vatten: 1 950 ha

Älvkarleby kommun land: 5 220ha

Älvkarleby kommun vatten: 2 740 ha

### **Huvudkriterier:**

Område med särskilt goda förutsättningar för berikande upplevelser i natur- och eller kulturmiljöer

Område med särskilt goda förutsättningar för friluftslivsaktiviteter och därmed berikande upplevelser.

Områden med särskilt goda förutsättningar för vattenanknutna friluftaktiviteter och därmed berikande upplevelser.

### **Stödkriterier:**

- intresseväckande natur- och kulturvärden
- orördhet
- stillhet/tystnad/låg ljudnivå
- tilltalande landskapsbild, utblick över havet, fjärdar och älv
- omväxling
- särprägel
- att området har sällsynta växter och djur och en hög artrikedom
- bra vattenkvalitet, lämpliga stränder och bottnar
- förekomsten av sammanhängande gröna stråk
- vattenanknutna friluftaktiviteter
- områden där man bedriver friluftsliv förhållandevis ostört, vildmarkskaraktär
- naturvärden som kan bestå även vid ökad besöksfrekvens
- tålighet mot slitage i de delar som förväntas bli intensivt utnyttjade
- förutsättningar för att vårda området

- förekomst av anläggningar eller service
- parkering, eldstäder, lägerplatser, vindskydd o.s.v.
- markerade leder och informationsskyltar
- förekomst av brukningsvägar, stigar, vandringsleder m.m.
- möjlighet att komma till och in i området samt vistas i eller i anslutning till området
- möjlighet att bevara områden utan omfattande anordningar eller anläggningar

### **Friluftaktiviteter:**

Paddling, båtliv, bad, fritidsfiske, forspaddling, vandrande, strövande, promenader, cykling, bär- och svampplockning, övernattning/tältning, fågelskådning, löpning och geocaching.

### **Områdets huvuddrag**

Dalälven är den sydligaste av de svenska storälvarna. Den delen som berör Uppsala län kallas Nedre Dalälven och har en omväxlande karaktär. Älven rinner genom ett ganska platt och flod-eroderat landskap där vattnet bildar breda fjärdar med lugna vikar och sjöar omväxlande med forssträckor. Fjärdarna rymmer ett stort antal öar, holmar och skär. Forssträckorna är utbyggda med kraftstationer och det finns flera tätorter med intressant kulturhistoria kring dessa anläggningar. Området hyser också stora naturvärden på grund av dess geografiska läge vid "limes norrlandicus", som är en klimatisk, topografisk, växt- och djurgeografisk övergångszon, vilket medför unika förutsättningar för en stor biologisk mångfald. Området har goda förutsättningar för både natur- och kulturupplevelser och dess variation ger goda förutsättningar för friluftaktiviteter på land och i vatten och i tillgängliga områden såväl som områden med vildmarkskaraktär.

### **Beskrivning av områdets värden**

#### ***Dalälven söder om Älvkarleby till mynningen och området till och med Billudden***

I Älvkarleby finns älvens sista kraftstation innan älven mynnar i havet.

Byggnaderna och gamla arbetarbostäder utgör en värdefull kulturmiljö. I

Älvkarleby är älven förgrenad och förutom kanalen till kraftstationen finns det tre ådror. Den västligaste, Kungsådran, som alltid har forsande vatten, har tidigare använts för forspaddling. Det finns flera gångbroar och vandringsstråk i området som är tillgänglighetsanpassade för gång, cykel, rullstol och barnvagnar.

Upplandsleden kommer söderifrån och korsar Dalälven vid Älvkarleby på dessa broar, som också erbjuder utblickar över fallen och älvfåroarna. Området är välkänt för det goda fritidsfisket, laxfisket, som lockar besökare från både övriga Sverige och Europa. Vindskydd, ramper, toalett och grillplatser finns anlagda vid fiskeområdet. Här finns också en camping med stugor och möjlighet att hyra olika sorters utrustning. Älvkarleby kan nås med bil, cykel och kollektivtrafik i form av både buss och tåg.

Nedströms Älvkarleby till mynningen är älven smal och omges huvudsakligen av branta älvbrinkar. Området vid och kuststräckan öster om mynningen har en unik geologi och natur. Vid Brämsand finns Upplands största flygsandfält med över tre meter höga sanddyner. Sandstränderna där och vid Rullsand erbjuder fina havsbad och är unika i länet. Billudden är en del av Uppsalaåsen som här, alldeles öster om Dalälvens mynning, försvinner ner i havet. Där kan landhöjningens spår i form av finslipade stentorg och klapperstensfält ses. Vid Billhamn finns också ett gammalt fiskeläge. En vandringsstig leder till och runt udden och det finns flera eldplatser.

Vid Rullsand finns en camping, stuguthyrning och serviceanläggningar. Området kan nås med bil, cykel och i viss mån kollektivtrafik.

### ***Fjärdarna uppströms Älvkarleby***

I Nedre Dalälven uppströms Älvkarleby finns flera fjärdar, flikiga med lugna vikar som bildar sjöar och sjösystem. De är värdefulla för många friluftaktiviteter exempelvis bad, fritidsfiske, båtliv och paddling. Området har främst ett turistiskt intresse på grund av fisket och vildmarkskaraktären, som lockar besökare från Sverige och Europa. I området finns dessutom goda möjligheter för natur- och kulturupplevelser.

I Älvkarleby kommun finns Storfjärden som har två kanotleder och är bra för fiske och båtliv. I Untrafjärden i Tierp finns naturreservatet Båtfors som är en mosaik av holmar, fjärdar och steniga strömfåror. Det är stiglös vildmark med strömmande vatten och gamla orörda skogar. Terrängen är flack, blockrik och svårorienterad och området måste användas med hänsyn. Bredforsen är ett annat naturreservat i Untrafjärden där vandring och paddling är exempel på friluftaktiviteter. Naturen i området är säregen med inslag av älvängar, svämskogar och naturskogsartade områden. Ett mer lättillgängligt område är Mehedeby där det finns kommunalt naturbad och anläggningar för friluftslivet. Det finns goda förutsättningar för att friluftslivet ska kunna utvecklas i Mehedeby

I Söderfors finns många natur-, kultur- och rekreationsvärden som lockar besökare. Kulturvärdena utgörs bland annat av bruksgator med arbetarbostäder, kyrka, herrgårdsanläggning, äldre industribyggnader samt Engelsk 1700-talspark med bl.a. grekiskt tempel. I Söderfors finns camping, båt- och kanotuthyrning och dessutom är orten en viktig utgångspunkt för övriga utflykter i Nedre Dalälven.

Färnebofjärden är en av Sveriges nationalparker som berör fyra län. En fjärdedel av parken ligger i Uppsala län. Höga biologiska och estetiska värden gör att denna del av Nedre Dalälven är värd att skydda som nationalpark. I parken finns en mängd olika värdefulla miljöer, bl.a. strandkärr, älvängar och översvämningsmark, som tillsammans med lugna och strömmande vatten bildar en mosaik med ett myller av liv. Området är känt för sin fågelrikedom och ett rikt djur- och växtliv. Naturvärdena och de estetiska värdena, landskapsbilden tillsammans med iordningsställda besöksmål och vandringsleder ger upphov till mycket goda förutsättningar för en rad olika friluftaktiviteter, exempelvis fiske, paddling, vandring, strövande, bad, fågelskådning, cykling m.m. Området är relativt orört och har en hög grad av vildmarkskaraktär. Området kan nås med bil och i viss mån kollektivtrafik, men det skulle kunna utvecklas.

Östahalvön är en halvö med kilometerlång sandstrand med gamla tallar. Halvön har höga naturvärden och området har mycket goda förutsättningar för friluftsliv på land och i vatten samt har en hel del anläggningar för friluftslivet. På land finns skogar och stora våtmarker bl.a. Stormossen där det finns ett fågeltorn. Vandringslederna är många bl.a. Kyrkstigen och Ljusbäcksleden, två delsträckor på Upplandsleden, samt kortare markerade leder på Östa-halvön. Övernattning är möjligt på campingen. De vattenanknutna friluftaktiviteterna är flera: kanot, båt,

bad och fiske. Fiske är möjligt hela året. Det finns en sjösättningsramp för båtar och kanoter. Området nås med bil, kollektivtrafik, cykel eller genom vandring

### **Förutsättningar för bevarande och utveckling av områdets värden**

I hela området är det viktigt att allmänheten får tillgång till strandområdena. Vattenkvaliteten ska bevaras och förbättras.

De stora fjärdarna och området i Färnebofjärdens nationalpark och delar av Östahalvön har en vildmarkskaraktär som är viktig att bevara. Områdena ligger nära storstadsregionerna och är relativt lättillgängliga och kan nås av många människor. En förutsättning för att behålla värdena är att områdena och närområdena inte exploateras med bebyggelse, infrastruktur eller verksamheter och anläggningar som kan medföra störande ljud, ljus, eller annan olägenhet som väsentligt förändrar vildmarksupplevelsen.

Åtgärder som skulle skada riksintresseområdet är stora exploateringar inom eller i närområdet av bebyggelse, infrastruktur och verksamheter som kan försvåra att området utnyttjas för friluftaktiviteter eller skulle förändra upplevelsen väsentligt. Landskapsbilden är viktig och i det norra delområdet är utblickarna över havet viktiga. Turismens och friluftslivets, främst det rörliga friluftslivets intressen, ska särskilt beaktas vid bedömningen av tillåtligheten av exploateringsföretag eller andra ingrepp i miljön.

Värdena kan också utvecklas genom att fler målpunkter tillgänglighetsanpassas. Leder, parkeringar, besöksanordningar och informationsskyltar som bidrar till att öka natur- och kulturupplevelsorna i området bör underhållas för att inte minska detta friluftsvärde. Nya anordningar och aktiviteter kan med fördel tillkomma för att utveckla områdets attraktivitet för friluftslivslivet samt för att kanalisera besökare till områden som är tåliga för ett högre besöksstryck. Dessa bör dock inte stå i konflikt med nationalparkens och naturreservatens syfte, natur- och kulturvärdena eller vara störande för besökarnas upplevelse av området.

### **Planering och säkerställande:**

Färnebofjärden är skyddad som nationalpark. En fjärdedel av parken ligger i Uppsala län i Heby kommun. Nationalparken förvaltas av Länsstyrelsen i Gävleborgs län.

I området finns flera naturreservat. Dessa är Billudden, Gropholmarna, Båtfors, Bredforsen, Hedesundafjärden, och Östa.

Beslut, skötselplaner och bevarandeplaner bedöms som tillräckliga för att bevara stora delar av områdets värden.

Älvlandskapet Nedre Dalälven är utsett till såväl biosfärområde av UNESCO som Ramsarområde.

**Områdets avgränsning:**

Riksintresseområdet berör även Gävleborgs, Västmanlands och Dalarnas län.

**Andra riksintressen som berörs:**

Stora delar av området omfattas av bestämmelser i 4 kap. 2 § MB, där turismens och friluftslivets, främst det rörliga friluftslivets, intressen särskilt beaktas vid bedömningen av tillåtligheten av exploateringsföretag eller andra ingrepp i miljön.

Området berörs av riksintresseområden för naturvården 3 kap. 6 § MB. Dessa områden är Billudden, Ambrickafältet och Storfjärden i Älvkarleby kommun, Båtfors i Tierps kommun, Nedre Dalälven i Heby kommun.

Områden av riksintresse för kulturmiljövården enligt 3 kap. 6 § MB finns vid Laxön i Älvkarleby kommun och Söderfors bruk i Tierps kommun,

I området finns dessutom åtta utpekade Natura 2000-områden.

Storfjärden i Älvkarleby kommun berörs av influensområdet för riksintresseområdet för totalförsvaret enligt 3 kap. 9 § MB, Marma skjutfält.

Genom området går bl.a. järnvägen, Ostkustbanan, och E4, som är utpekade som riksintresse för kommunikationer enligt 3 kap. 5 § MB.

**Underlag och referenser**

Nedre Dalälven, ett planeringsunderlag och en samlad beskrivning av natur- och kulturvärden i ett område av riksintresse, länsstyrelserna i Dalarna, Gävleborgs Västmanland och Uppsala län, 2000

Älvkarleby kommuns översiktsplan (2009)

Tierps kommuns översiktsplan (2011)

Heby kommuns översiktsplan (2013)

Länsstyrelsen i Uppsala län, beslut och föreskrifter för naturreservat samt information på hemsidan

Upplandsstiftelsens hemsida om naturreservat samt Upplandsleden

Länsstyrelsen i Uppsala län, bevarandeplaner för Natura 2000-områden

Värdebeskrivningar riksintresse naturvård och kulturmiljövården,

Information från workshop, översyn av strandskydd, 3 oktober 2012

Information från dialogmöte med kommunerna 13 september 2013

Länsstyrelsen i Gävleborg, Färnebofjärdens nationalpark

Nedre Dalälvens biosfärsområde